

Notitie Haalbaarheidstoets -
pensioenfondsen

25 januari 2016

Inleiding

Op grond van artikel 143 van de Pensioenwet moet een pensioenfonds periodiek een haalbaarheidstoets uitvoeren. Vanuit de pensioenwereld is hierop verschillend gereageerd. Met deze notitie wil het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG) bijdragen aan de discussie en opties aanreiken voor verdere ontwikkeling en toepasbaarheid van de haalbaarheidstoets.

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. In artikel 22 van het Besluit FTK wordt beschreven hoe de haalbaarheidstoets moet worden uitgevoerd, waarbij in de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling nadere voorschriften zijn opgenomen over berekeningswijze, wijze van uitvoering en de te hanteren normen.

Toegevoegde waarde en aandachtspunten

Pensioenresultaat

Primair is de haalbaarheidstoets een beleidstool voor het bestuur van een pensioenfonds en sociale partners. Deze tool geeft de mogelijkheid om te beoordelen hoe gemaakte beleidskeuzes en gekozen ondergrenzen zich verhouden tot de geformuleerde pensioenambitie en hoe evenwichtige belangenafweging hierin is meegenomen. Het is voornamelijk een intern gericht instrument om inzicht te krijgen of de toezegging kan worden waargemaakt. De uitkomsten en het inzicht fungeren als een signaalfunctie voor het bestuur en de sociale partners op basis waarvan zij bepaalde beleidsbeslissingen kunnen nemen en onderbouwen.

Deze toezegging bevat zowel de opbouw (gemeten naar opbouwniveau in eigen pensioenregeling) als de toeslagverlening (gemeten naar algemene maatstaf prijsinflatie) vanaf 1 januari 2015 en is vevat in het pensioenresultaat.

Daarnaast is de aanvangshaalbaarheidstoets een middel om te toetsen of het premiebeleid over de gehele horizon realistisch is en de herstelkracht toereikend is.

Een aantal elementen van de haalbaarheidstoets, zoals de definitie van het pensioenresultaat en de ondergrenzen, is erg complex en hierdoor moeilijk te doorgronden. De complexiteit van deze onderdelen maakt het niet eenvoudig om hierop beleidskeuzes te maken.

In de Memorie van toelichting van de Wet aanpassing financieel toetsingskader, is aangegeven dat de haalbaarheidstoets ook de grondslag vormt voor communicatie op individuele basis richting de deelnemers over het door hen te verwachten pensioenresultaat, ten aanzien van zowel de koopkracht als de risico's.

Vergelijking pensioenfondsen

De uitgangspunten in de haalbaarheidstoets zijn voor alle fondsen gelijk. Dit betekent dat vergelijking tussen uitkomsten mogelijk is. Deze vergelijkbaarheid tussen fondsen focust zich voornamelijk op de koopkrachtbestendigheid van de toezegging door deze af te zetten tegen de verwachte prijsinflatie en door het hanteren van een uniforme scenarioset. Aandachtspunten bij deze vergelijking zijn de kwaliteit van de pensioenregeling en een eventuele deelnemersbijdrage die beide in de huidige opzet van de vergelijking niet terugkomen.

Omdat de uitgangspunten niet per definitie aansluiten bij fondsspecifieke uitgangspunten, kan het voor het bestuur lastig zijn gefundeerde beleidsbeslissingen te nemen op basis van de uitkomsten van de haalbaarheidstoets. Dit leidt ertoe dat het bestuur alsnog een ALM-studie moet uitvoeren om beleidsbeslissingen te kunnen nemen en te onderbouwen. Voor de vergelijking tussen pensioenfondsen is het inzichtelijk in welke mate en op welke gebieden de fondsspecifieke uitgangspunten afwijken.

Risicohouding

Door het uitvoeren van de aanvangshaalbaarheidstoets en het vaststellen van een risicohouding is expliciet overleg gevoerd met sociale partners over de pensioenambitie in relatie tot het gewenste cq maximale risicoprofiel. Dit heeft de betrokkenheid van sociale partners vergroot evenals de mate van helderheid over de bijbehorende risico's. De geformuleerde risicohouding geeft een signaal af, vormt een basis voor overleg en maakt in ieder geval inzichtelijk dat het verwachte pensioenresultaat (drastisch) lager kan uitpakken in een slecht weer scenario.

Daarnaast geeft de haalbaarheidstoets inzicht omdat de gegevens op het niveau van de geboortejaargroepen beschikbaar zijn. Dit geeft input om te staven in hoeverre het beleid van het fonds voldoende evenwichtig over de generaties uitpakt en of aanpassing van het beleid gewenst is.

Stakeholders

Bestuur en sociale partners

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets dienen als 'spiegel' voor pensioenfondsbesturen en sociale partners om te beoordelen of het gekozen beleid voldoet aan de geformuleerde ambitie. Bestuurders en sociale partners moeten de uitkomsten van de haalbaarheidstoets voldoende kunnen begrijpen, zodat zij kunnen bepalen of zij moeten bijsturen in het beleid, of zelfs in de ambitie. De uitkomsten zijn dan ook voornamelijk bedoeld voor de communicatie tussen fondsbesturen en sociale partners en ter verantwoording aan dan wel ter informatie van de overige fondsorganen. De uitkomsten an sich zeggen weinig over het niveau van de pensioenregeling.

Deelnemers

De Autoriteit Financiële Markten geeft aan dat het in essentie niet de bedoeling is de uitkomsten van de haalbaarheidstoets (lees hier: het generieke pensioenresultaat) te gebruiken als communicatiemiddel richting deelnemers. Hiervoor geldt een ander traject, namelijk dat van de Uniforme Rekenmethodiek. Om de koppeling te houden tussen enerzijds de bedragen die in het pensioenregister zijn vermeld en anderzijds de pensioenresultaten uit de haalbaarheidstoets, is het wenselijk dat dezelfde uniforme scenarioset de basis vormt voor de onderliggende berekeningen.

De haalbaarheidstoets geeft de resultaten weer op fondsniveau en niet op deelnemersniveau en is bedoeld voor beleidskeuzes van het fonds. Het generieke pensioenresultaat is in de huidige opzet niet geschikt om deelnemers een correct totaalbeeld te geven van hun pensioenaanspraken.

Haalbaarheidstoets versus ALM

Het primaire doel van de haalbaarheidstoets en de ALM-studie zijn verschillend. De haalbaarheidstoets kent uniforme uitgangspunten voor alle pensioenfondsen, terwijl een ALM-studie uitgaat van fondsspecifieke uitgangspunten. Daarnaast is ook de invulling van de lange termijn horizon verschillend. De haalbaarheidstoets kent een horizon van 60 jaar, terwijl reguliere ALM-analyses een horizon kennen van 15 jaar. De haalbaarheidstoets is daarom ook een aanvulling op de ALM-studie om op uniforme wijze te meten en te vergelijken hoe het beleid van het fonds uitpakt en de ambities voldoende realiseerbaar zijn op een lange termijn horizon.

Techniek

Berekeningswijze

De berekeningsmethodiek voor het pensioenresultaat is voor de haalbaarheidstoets voorgeschreven. Alle uitkeringen die belanghebbenden van een bepaald geboortjaar ontvangen, moeten gesommeerd en gedeeld worden door de som van die uitkeringen, maar dan geïndexeerd op basis van volledige verwachte prijsinflatie. Het quotiënt dat overblijft, is het pensioenresultaat. Zo wordt voor ieder geboortjaar een pensioenresultaat berekend. Door een weging met het aantal deelnemers in een geboortjaar, wordt vervolgens het pensioenresultaat op fondsniveau berekend. De manier waarop het pensioenresultaat in de haalbaarheidstoets is gedefinieerd, is weliswaar anders dan fondsen gewend waren, maar is op zich een goede benadering.

De combinatie van het berekenen van het pensioenresultaat en de wijze van bepalen van de ondergrenzen en de maximale afwijking vanuit het Vereist Eigen Vermogen (VEV) en de feitelijke dekkingsgraad, maken het geheel zeer complex. Wat hierbij ook belemmerend werkt, is de eis dat het verwachte pensioenresultaat vanuit de actuele dekkingsgraad dichterbij de betreffende ondergrens moet liggen, dan het verwachte resultaat vanuit het VEV bij de bijbehorende ondergrens ligt. Deze complexiteit komt de inzichtelijkheid en begrijpbaarheid niet ten goede.

Parameters

De haalbaarheidstoets moet recht doen aan alle pensioenaanspraken en -rechten die op het moment van de toets door het fonds worden beheerd. Daarom wordt de toets uitgevoerd over een horizon van 60 jaar. Alle uitkeringen in die periode tellen mee voor de berekeningen van het pensioenresultaat. Over een periode van 60 jaar is echter de keuze van de parameters bepalend voor de uitkomsten. Omdat die periode niet aansluit bij de periode van 10 jaar voor een herstelplan of een periode van 15 jaar die in reguliere ALM-analyses geldt, is de relatie tussen uitkomsten van de haalbaarheidstoets, het herstelplan en een ALM-studie daardoor niet consistent en uitlegbaar.

Aandachtspunten die voortkomen uit het hanteren van een duur van 60 jaar zijn onder meer het realiteitsgehalte (vormt het gekozen slecht weer percentiel een goede afspiegeling van de risico's) en de verwachting dat de wet- en regelgeving meerdere keren zal worden aangepast tijdens de aankomende periode van 60 jaar.

Toegepaste vereenvoudigingen

Bij het toepassen van vereenvoudigingen zoals dit gebeurt binnen de haalbaarheidstoets, is het belangrijk na te gaan in hoeverre deze het risicoprofiel daadwerkelijk verstoren. Hiervoor is nader onderzoek nodig. Hierbij valt te denken aan:

- De spreiding van de rente die ver (negatief) doorloopt, waardoor zeer extreme uitkomsten mogelijk zijn.
- Er is geen onderscheid tussen de rente voor de activa- en passivazijde. Vastrentende waarden krijgen een UFR-rendement.
- De in verhouding veel langdurige deflatiescenario's binnen de DNB-set wat betekent dat resultaten lastig te interpreteren zijn. Deflatiescenario's leiden ertoe dat pensioenresultaten stijgen, de koopkracht van de opbouw neemt naar verhouding flink toe.
- Met het beperkte aantal beleggingscategorieën in de DNB-set kan niet het werkelijke risiconiveau van een beleggingsprofiel worden meegenomen in de analyse en wordt het diversificatievoordeel onderschat.
- Het uitvoeren van een goede toetsing van de volatiliteit van de premie op basis van verwacht rendement, omdat de commissie parameters bij het vaststellen van de maximale rendementen op aandelen ook de rentestand en risicopremie ten opzichte van de rentestand heeft meegenomen.
- Doordat de uniforme set maar twee beleggingscategorieën bevat, wordt het diversificatievoordeel onderschat.

Opties voor verbeterpunten

Het AG is van mening dat de haalbaarheidstoets met enkele aanpassingen nog meer toegevoegde waarde kan leveren aan de stakeholders.

Aanbevelingen

De huidige voorgeschreven definitie van pensioenresultaat is gebaseerd op koopkrachtbehoud (prijsinflatie) en draagt bij aan een objectieve vergelijkbaarheid tussen pensioenfondsen. Het staat pensioenfondsen uiteraard vrij om de haalbaarheidstoets ook als beleidsinstrument in te zetten door de berekeningen van het verwachte pensioenresultaat ook uit te voeren rekening houdend met de fondsspecifieke indexatieambitie en opbouwpercentage.

Het laten vervallen van het onderscheid tussen gemiste indexering voor de berekeningsdatum en de periode daaropvolgend, vergroot de begrijpelijkheid van de haalbaarheidstoets voor het fondsbestuur en sociale partners.

De haalbaarheidstoets maakt namelijk, volgens artikel 30, lid 3 en 4 van de Regeling Pensioenwet, voor de berekening van het pensioenresultaat onderscheid tussen gemiste indexering voor de berekeningsdatum en daarna. Het is onduidelijk wat dit toevoegt. Duidelijk is wel dat dit de administratieve complexiteit vergroot en de begrijpelijkheid van de haalbaarheidstoets vermindert. Een eventuele initiële indexatie-achterstand speelt namelijk een onzuivere rol bij de bepaling van het pensioenresultaat: de achterstand zelf wordt buiten beschouwing gelaten, maar de eventuele inhaalindexatie, voortkomend uit de initiële achterstand, niet.

Het aanbrengen van onderscheid tussen opbouw en toeslag bevordert de begrijpelijkheid van de resultaten. Een pensioenfonds dat een pensioenregeling uitvoert met een hoge opbouw (ten opzichte van de ingelegde premie) en een beperkte indexatie-ambitie, scoort een lager resultaat dan een pensioenfonds dat een pensioenregeling uitvoert met beperkte opbouw (ten opzichte van de ingelegde premie) en een hoge toeslagverlening. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het opnemen van het pensioenresultaat op basis van de eigen uitgesproken toeslagmaatstaf of het pensioenresultaat alleen te baseren op toeslag of een separaat resultaat definiëren voor de opbouw. Een andere mogelijkheid is om aanvullend te kijken naar andere maatstaven.

Voor het bevorderen van de vergelijkbaarheid tussen pensioenfondsen, kan het nuttig zijn om te verplichten ook het resultaat van een nominaal pensioen, de verschillen tussen jongere en oudere deelnemers en defined contribution-regeling, in combinatie met het startmoment 1 januari 2015, op te nemen.

Het laten vervallen van de verplichte koppeling tussen de ondergrens vanuit het VEV en de ondergrens vanuit de actuele dekkingsgraad vermindert de complexiteit. Deze koppeling heeft geen toegevoegde waarde en maakt het niet eenvoudig om hierop beleidskeuzes te maken en zal bovendien een wetswijziging betekenen.

Verdere ontwikkelingen pensioenstelsel

De vraag is in hoeverre de haalbaarheidstoets aansluit bij de ontwikkelingen rond het nieuwe pensioenstelsel. Het is belangrijk een afweging te maken tussen enerzijds het verder doorontwikkelen van een (gecompliceerde) haalbaarheidstoets, die over een paar jaar mogelijk achterhaald is door een ander stelsel, en anderzijds de benodigde kosten voor pensioenfondsen en uitvoerders voor het uitvoeren van de jaarlijkse haalbaarheidstoets.

Het is daarnaast van belang ook inzicht te krijgen in de risico's in de periode waarin individueel risico wordt gelopen (premieovereenkomst), omdat momenteel de haalbaarheidstoets alleen op toezegging voor risico van het fonds (c.q. vanaf moment dat toezegging voor risico fonds komt) is gebaseerd.

De overheid heeft de intentie om het mogelijk te maken dat werknemers met een pensioenregeling gebaseerd op een premieovereenkomst of een kapitaalovereenkomst kunnen kiezen voor een (deels) variabel, risicodragend pensioen om zo eventueel een stijgende pensioenuitkering te krijgen (Wet variabele pensioenuitkering). Onderzoek is nodig om de implicaties hiervan op de haalbaarheidstoets in kaart te brengen om vervolgens, indien noodzakelijk, aanpassingen te kunnen voorstellen.

Communicatie

De in deze notitie gedane aanbevelingen leiden tot een beter begrip van de resultaten van de haalbaarheidstoets en daarmee ook tot helderdere communicatie tussen bestuur en sociale partners.

Voor communicatie richting deelnemers is meer inzicht nodig in de individuele bouwstenen van het totale pensioenresultaat. Tezamen met de aanbevelingen kan dit leiden tot betrouwbare en realistische resultaten, die bruikbaar zijn voor de communicatie richting deelnemers. Onderdeel hiervan kan zijn communicatie over verwachte kans op toeslagen in de eerste 5 tot 10 jaar. Daarnaast kan individuele communicatie de deelnemer helpen bij het maken van een keuze in geval van waardeoverdracht.

Conclusie

De haalbaarheidstoets in haar huidige opzet is een goede basis voor het waarborgen van een betere onderlinge vergelijkbaarheid van koopkrachtbestendigheid van de huidige pensioentoezegging. Hierbij geldt dat de haalbaarheidstoets niet de kwaliteit van de regeling, voor wat betreft opbouwniveau en te betalen premie, meet. Dit is een belangrijk punt bij het interpreteren van de resultaten van de verschillende pensioenfondsen.

De haalbaarheidstoets dwingt het fondsbestuur en de sociale partners zich uit te spreken over de koopkrachtbestendigheid en daarmee over de risicohouding. Het op verschillende punten aanpassen van de definitie van het pensioenresultaat vergroot de begrijpelijkheid en maakt de haalbaarheidstoets een (nog) krachtiger instrument, waarbij voldaan wordt aan het oorspronkelijke doel, namelijk het geven van voldoende inzicht in de samenhang tussen ambitie en risicohouding van het fonds.

Utrecht, 25 januari 2016

Deze notitie is in opdracht van de AG-commissie Pensioenen geschreven door de werkgroep FTK van het AG.